

Középső újkőkori, késő avar telepnyomok és a limesút részlete az M0 autótút Budatétény-Növény utcai csomópontjának feltárásán

(Budapest, XXII. ker., M0 autópálya, Növény utcai csomópont)

Bevezetés

A Budapesti Történeti Múzeum Ős- és Népvándorlaskori Osztálya az Ókortörténeti Osztály bevonásával, a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. megbízásából 2010. május 4. és november 2. között végezte el az M0 autótút déli szektorának szélesítési munkáival párhuzamosan, annak kiegészítő beruházásaként megvalósítandó úgynevezett Növény utcai kapcsolat (13+900 – 14+600 km szelvény vonalában) megelőző régészeti feltárását.

A bő 6 hónapos kutatás során átvizsgált 18 634 m²-nyi területen 5 régészeti korszak 1406 régészeti objektumát dokumentáltuk. A kutatás a tervezett útszakasz közepén keresztirányban húzódó főút és vasúti pálya miatt két nagyobb területre terjedt ki, amelyek mind régészeti, mind pedig – ahogyan az ásatás végső szakaszában világossá vált – geomorfológiai szempontból eltérő jellegzetességeket mutatnak. A Dunától távolabb, a két vasútvonal között hosszú keskeny, L-alakban futó területen (Növény utca „A” terület) középső újkőkori, római kori és középkori jelenségek, a 6-os főközlekedési úttól keletre eső, szabálytalan ötszög alaprajzú területen (Növény utca „B” terület) késő

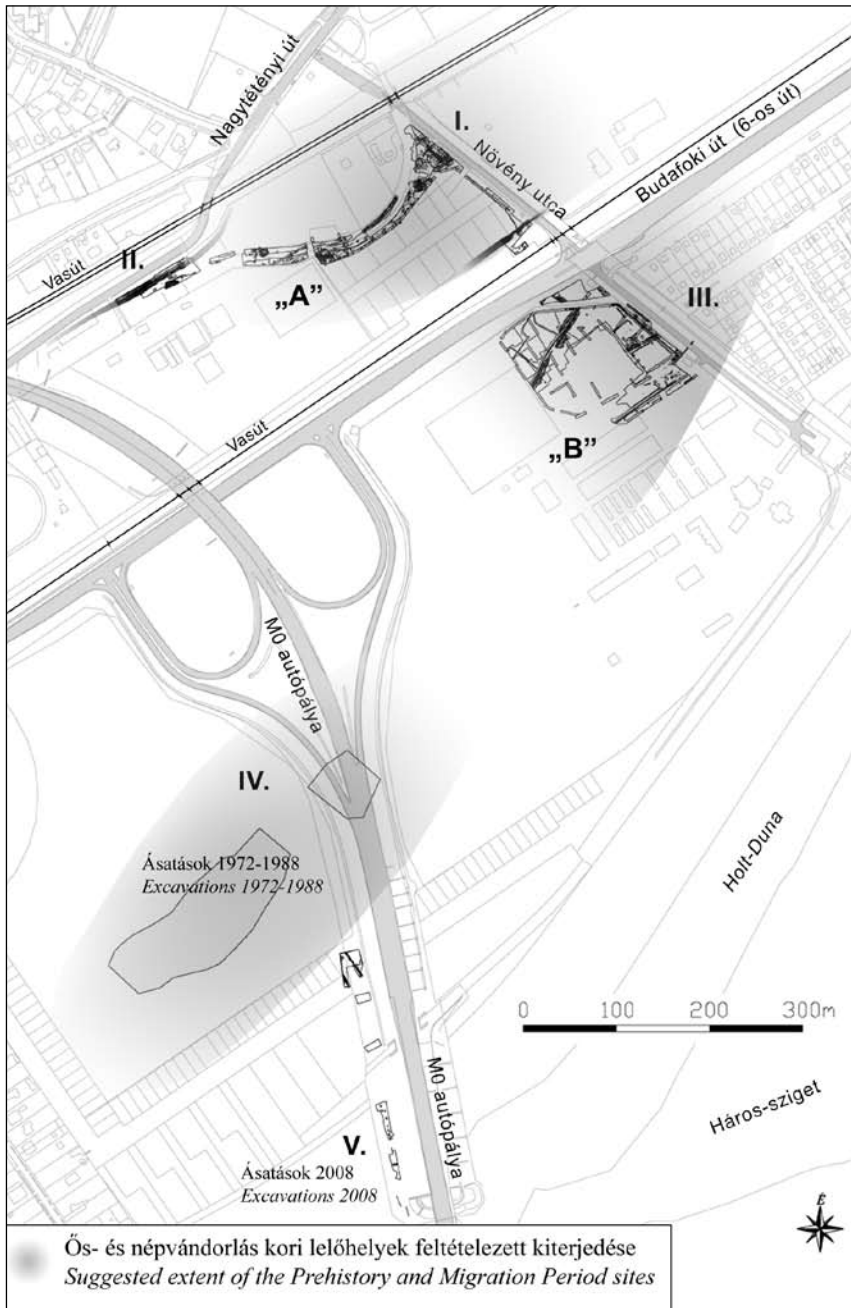
Middle Neolithic, late Avar settlement traces and a segment of the limes road from the excavation of the Budatétény-Növény Street junction of the M0 motorway

(Budapest XXII, M0 motorway, Növény Street junction)

Introduction

On the commission of the Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt, the Prehistoric and Migration Period Department of the Budapest History Museum together with the Antique History Department conducted an investment-led excavation at the so-called Növény Street junction (*along the line of section 13+900 – 14+600 km*) in parallel with widening of the southern sector of the M0 motorway between May 4 and November 2, 2010.

During the 6 months of investigations, 1406 archaeological features from five archaeological phases/periods were documented over a territory of 18,634 m². The excavation extended over two large territories because of the main road and the railroad that transversely crossed the center of the road section. The two zones displayed differences both from a geomorphological and, as it turned out in the final phase of the excavation, an archaeological point of view. Middle Neolithic, Roman period and medieval features were found in the long and narrow, L-shaped territory between the two railroad lines away from the Danube River (Növény Street, location “A”), while Late Avar and medieval settlement

1. kép A Növény utca körzetében végzett feltárások összesítő alaprajza a megismert régészeti lelőhelyek feltételezett kiterjedésével (1972–2010)

Fig. 1: Complex ground plan of excavations in the region of Növény Street and the suggested extent of the known archaeological sites (1972–2010)

avar és középkori telepnyomok, valamint egy késő bronzkori temető két sírja került napvilágra (I. kép). Mivel közvetlenül a beruházással érintett területekről nyilvántartott régészeti lelőhely nem volt ismert a BTM nyilvántartásában, első ütemben próbafeltárás keretében vizsgáltuk a régészeti érintettséget, majd az eredmények ismeretében csak meghatározott területeken folytattuk a megelőző feltárást.

Az újkőkori település (I.)

A Növény utca „A” területen (Nagy-tétényi út – Budapest-Pusztaszabolcs vasútvonal [40/a] – ELMŰ Rt. Rózsakert transzformátor állomása – Fővárosi Vízművek telephelye – Növény utca – Budapest–Martonvásár–Székesfehérvár vasútvonal [30a] – Fővárosi Csatornázási Művek telepe által határolt területész), az M0 Növény utca csomópont Nagytétényi úti lehajtójának és a 6-os útba történő átkötésének nyomvonalán 2010. májusában végeztünk próbafeltárást. Ennek során a Nagytétényi úttal párhuzamos nyugat-keleti irányú nyomvonalszakasz keleti részén, valamint a Növény utca nyugati oldalán a középső neolitikus Dunántúli Vonaldíszes Kerámia (DVK) kultúrájának eddig még nem ismert települési helyét, a kutatási terület nyugati szélén pedig a római *limes*út egy szakaszát találtuk meg. A próbafeltárás eredményei alapján szükségessé vált megelőző feltárást 2010. július 7. és november 2. között végeztük el a földmunkával érintett nyomvonalszakasz régészeti fedett területsávjában.

A közel 7000 m²-en kutatott újkőkori település területén összesen 1040 régészeti jelenséget dokumentáltunk, amelyek közül 1028 a középső neolitikumra, a DVK fiatalabb, azaz Kottafejes, illetve Zseliz időszakára keltezhető.

traces and two graves from a late bronze age cemetery were uncovered on the territory with an irregular pentagonal ground plan (Növény Street location “B”) east of route no. 6 (Fig. 1). As no archaeological sites were registered in the archives of the BHM on the territories affected by the investment, test excavations were conducted in the first phase to determine the extent of the archaeologically impacted territory. The investment-led excavation continued on territories where results justified it.

Neolithic settlement (I)

In May 2010, a test excavation was conducted along the path of the Növény Street junction of the M0 motorway where the Nagytétényi Road exit and route no. 6 called Növény Street location “A” met (the territory enclosed by Nagytétényi Road – Budapest-Pusztaszabolcs railway /40/a/ – Elmű Rt. Rózsakert converter station – the premises of Fővárosi Vízművek [capital city waterworks] – Növény Street – Budapest–Martonvásár–Székesfehérvár railway /30a/ – premises of Fővárosi Csatornázási Művek). A new settlement of the Middle Neolithic Transdanubian Linear Pottery Culture (TLPC) was found in the eastern part of the west-east running tract running parallel to Nagytétényi Road and on the western side of Növény Street, while a stretch of the Roman *limes* road was uncovered by the western edge of the investigated territory. The results indicated that an investment-led excavation was necessary. It was conducted between July 7 and November 2, 2010 in section of the segment affected by earth work where archaeological phenomena could be expected.

A total of 1040 archaeological phenomena were documented in the nearly 7000 m² of the Neolithic settlement. Of

A feltárás folyamán végzett geomorfológiai és rétegtani megfigyelések szerint az újkőkori település egy ma már, a korábbi mezőgazdasági munkák következtében szemmel alig érzékelhető, kőzetlisztes-agyagos, néhol kissé homokosabb altalajú, a mocsaras környezetből enyhén kiemelkedő alacsony dombháton helyezkedett el. A lelőhely a múlt században erőteljesen urbanizálódó környezeti viszonyok következtében mind felületi, mind lokális jellegű bolygatásokat elszenvedett. A mai Növény utcába torkolló elágazás kiszélesedő sávjában tapasztalható talajművelés és tereprendezés nyomán az altalaj már 20-25 cm mélységben jelentkezett, a mélyszántás több esetben az objektumok felső szintjét is érintette. Ezen kívül keresztirányban két nagyobb közműárok (egy gázvezeték és egy 10 m széles esővíz elvezető csatorna), hosszanti irányban, a Nagytétényi úttal párhuzamos szakaszon pedig egy múlt századi villamospálya földmunkáival bolygatták meg a területet. A pályaalapozás keleti irányban, fokozatosan az emelkedő altalajba mélyedve, a Fővárosi Vízművek telephelyének kerítése mentén átlagban 10 méter szélességben pusztította el a lelőhely jelenségeit. Az újkőkori települést, elsősorban a Növény utca közelében, a területet többszörösen átszelő, egymást metsző késő középkori, kora újkorai árokrendszerek is megbolygatták.

Ennek ellenére, az újkőkori település jelentős számú objektuma és a teleszerkezet számos eleme is megfigyelhető volt a lelőhelyen. A legintenzívebb településrészt a Nagytétényi úttal párhuzamosan ívelten futó nyugat-keleti irányú nyomvonal-szakasz keleti részén, valamint a Növény utcai becsatlakozásnál lévő háromszög alakú felületen, a villamospályától délre eső felületen tártuk fel, ahol a különféle gödrök

these, 1028 can be dated to the Middle Neolithic, the younger so-called Music Note and the Zseliz phases of the TLPC

Based on the stratigraphic and geomorphologic observations made during excavation, the Neolithic settlement was established on a low ridge that slightly rose above its swampy surroundings. The ridge, which was composed of rock powder and clay and sometimes sand can barely be observed at present as the result of agricultural activities. The intensive urbanisation processes of the last century caused both superficial and local disturbances. As a result of cultivation and landscaping, traces of which were observed in the widening zone of the Növény Street junction, the subsoil appeared at a depth of 20-25 cm while deep plowing often extended to the upper layers of the features. In addition, the territory was transversally intersected by two large public utilities trenches (a gas pipe and a 10 m broad draining channel) and the earth work of a last century tram line disturbed it in a longitudinal direction parallel to Nagytétényi Road. The foundation of the tram line was sunk into the eastwardly gradually elevated subsoil. It destroyed the archaeological phenomena on the side along an average width of 10 m along the fence of the premises of the Fővárosi Vízművek. The Neolithic settlement was also disturbed by intersecting late medieval and early modern period trench systems that crossed the territory in several places, especially close to Növény Street.

Nevertheless, many features and numerous elements of the structure of the Neolithic settlement could be observed at the site. The most intensive settlement areas were observed at the eastern part of the west-east oriented track section running

2. kép Az „A” terület feltárt részletének légi felvétele
Fig. 2: Aerial photo of a detail of the excavated part of location “A”

3. kép Újkőkori házalapok feltárása
Fig. 3: Excavation of Neolithic house foundations

mellett összesen 15 oszlopos szerkezetű épület részletét is sikerült azonosítanunk (2. és 3. kép). Településszerkezeti szempontból fontos adat, hogy a földmunkával érintett területsávban feltárt épületek jól megfigyelhetően, egymástól nagyjából azonos távolságra helyezkedtek el.

A nyomvonalon zömében túlnyúló, ar-ra merőlegesen húzódó, megközelítőleg északnyugat-délkeleti tájolású házalapokat több esetben csak oszlopsor-, illetve sarok-

parallel to Nagytétényi Road and south of the tram line in the triangular zone at the Növény street junction, where various pits and the fragments of 15 post-structure houses were uncovered (Figs 2 and 3). We could also observe that the buildings uncovered in zone affected by earth moving were obviously distributed at even distances from each other.

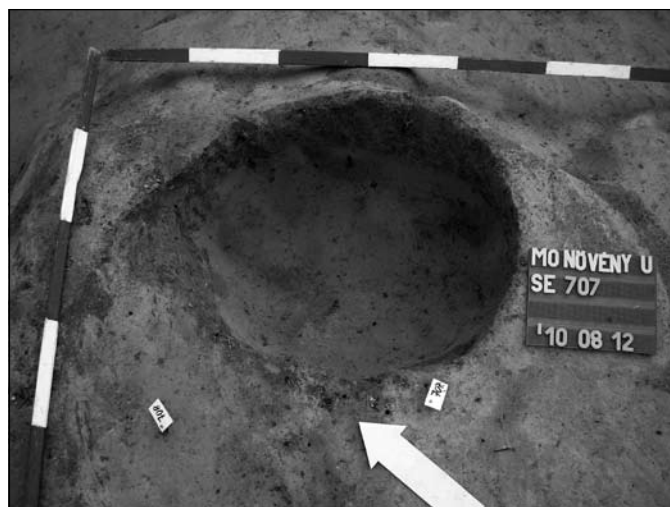
Most of the northwest-southeast oriented structures, often indicated only by

részletek jelezték a feltárható területen. Az épületalapok töredékessége ellenére azonban jól felismerhetőek voltak a korszakra jellemző alaprajzi-szerkezeti sajátosságok. A jellemzően öt-öt oszlopsorból álló épületek szélessége, a megfigyelhető távolságok alapján, átlagosan 6-7 méterre becsülhető, míg hosszúságuk az ismert párhuzamok szerint a 20 métert is elérhette, vagy azt meg is haladhatta. A két szélső hosszanti sort az észlelhető esetekben sűrűbben, sekélyebben, a középső harmat pedig nagyjából 1-1 méter távolságra, mélyebben leásott oszlogpódrök jelezték. A házak külső oldalaival párhuzamosan haladó szokványos hosszanti árkok megfigyelésére a lepusztult lelőhelyen csak néhányszor, az erőteljesebben lemélyedő részletek esetében volt lehetőség. Településszerkezeti szempontból különösen fontos adat, hogy a nyugat-keleti irányú nyomvonal-szakaszon feltárt épületek egymástól nagyjából azonos távolságra, és a nagyterjedésű gödörkomplexumoktól elkülönülve helyezkedtek el.

Az épületek között főként kisebb méretű gödröket tártunk fel, közöttük néhány

post rows and corner fragments, extended over the track. Nevertheless, the incomplete houses clearly displayed the characteristics of the foundation structures of the period. The buildings generally had 5 post rows. Their width can be estimated at 6-7 m on average from the measured data, while, based on analogues, their length could reach or surpass 20 m. The posts of the two lateral longitudinal rows were densely distributed and dug to a small depth, while the three interior ones stood in deeper postholes at a distance of about 1 m from one another. The longitudinal trenches running in parallel to the exterior wall faces could be observed only in a few places where they were dug deeper into the eroded soil of the site. The houses uncovered along the west-east oriented track stood at approximately the same distances from one another, apart from the large pit complexes.

Small pits were uncovered between the houses, among them a few regular beehive-shaped storage pits. The places of ovens were also observed close to the houses. The remains of three small firing pits with

4. kép Újkőkori tüzelögödör feltárás után

Fig. 4: Neolithic firing pit after cleaning

szabályos méhkas alakú tárolóvermet. A házak környezetében tüzelőhelyek maradványai is előkerültek. Összesen három, kiegészített falú, gondosan kitisztított aljú, kisebb tüzelőgödör maradványát bonthatottuk ki (4. kép). Előkerült továbbá egy műhelygödör is, oldalában két földbevált kemence maradványával. Az egyik épület délkeleti oldalánál lévő ovális sírgödörben, jobb oldalára fordított, kelet-nyugati tájolású, zsugorított testhelyzetű temetkezést találtunk, a medencétől délre oldalára fordult edény töredékével (SE 1007). Az edény feltételezhetően akkor mozdulhatott el eredeti helyéről, amikor a halottat a medence tájékán, egy keskeny árok kiásásakor, vélhetően még a neolitikum idején, bolygatás érte. A kisebb méretű objektumok mellett, a település feltárt területén összesen négy jelentős kiterjedésű, többször egymásba ássott gödrökből álló komplexumot, illetve komplexumrészetet (SE 121, 1180, 1040 és 1032, 832 és 1290) is feltártunk, amelyek közül az egyik közel 10 méter átmérőjű, 90 cm mélységű (SE 121), különösen gazdag leletegyüttest szolgáltatott a Zseliz időszakból.

Az objektumokból összességében jelentős számú kerámialelet és viszonylag kis mennyiségű állatcsont került elő. A szerszámkövekben, különösen őrlőkövekben aránylag gazdag lelőhelyen a kőeszközöket kisebb számú radiarit- és obszidiánpengé mellett csiszolt kőeszközök töredékei képviselték.

A kerámialeletek között a karcolt és sok esetben vörös, ritkábban sárga festéssel ellátott edénytöredékek (5. kép) mellett néhány agyagnehezéket és különösen sok orsógombot találtunk. Ritka lelet egy kisméretű ember alakú agyagplasztika felső részének töredéke, amelynek jelenleg ismert legközelebbi párhuzama a Kottafe-

5. kép: Jellegetes, karcolt és festett díszű edény töredéke a Zseliz időszakból

Fig. 5: Fragment of a characteristic vessel of the Zseliz phase with incised and painted motifs

burnt walls and carefully cleaned bottoms were unearthed (Fig. 4). We also found a workshop pit with the remains of two ovens cut into its wall. A burial was found in an oval grave shaft at the southeastern side of one of the buildings. The flexed body lay oriented east-west on its right side with a fragment of a vessel tilted on one side (SE 1007). The vessel probably tilted when a narrow trench was dug across the pelvic region of the body probably still in the Neolithic. Four large pit complexes or fragments of complexes of pits dug into each other (SE 121, 1180, 1040 és 1032, 832 and 1290) were unearthed in the settlement beside smaller features. One of them had a diameter of nearly 10 m and a depth of 90 cm (SE 121). It yielded an especially rich find material from the Zseliz phase.

Many shards but relatively few animal bones were recovered from the features. The site was relatively rich in stone, especially querns. Stone tools were represented by a few radiolarite and obsidian blades and fragments of ground stone tools.

6. kép Arcos edény töredéke az újkőkori település egyik gödréből (Zseliz időszak)

Fig. 6: Fragment of a face-pot from a pit in the neolithic settlement (Zseliz phase)

jes időszakot képviselő Sukoró-Tóradúlón előkerült töredék (MAKKAY 1970, 1972, 1975, 3-4. kép). A lelőhely gödreiből néhány, Zseliz időszakhoz tartozó arcos edénytöredék is napvilágra került, köztük kettőn sárga-vörös pasztózus festés nyoma fedezhető fel (6. kép). Előkerülésük nem meglepő a lelőhelyen, hiszen a Zseliz időszakban különösen nagy számban fordulnak elő az emberi arccal ellátott edények Budapest környékén (VIRÁG 2009).

Az objektumokból előkerült kerámialeletek alapján az általunk kutatott terület a Kottafejes időszaktól, vélhetően annak kései szakaszától kezdődően, az azt követő Zseliz időszakban volt lakott. Több esetben a településjelenségek között szuperpozíció ismerhető fel, amely ugyancsak utal a terület huzamosabb időn keresztül vagy több fázisban történő használatára. A belső időrend és a telepszerkezet további vizsgálata szempontjából lényeges, hogy a kronológiai különbséget nemcsak gödrök esetében, hanem a Növény utcai becsatlakozónál nyitott háromszög alakú szelvényben, az épületek között is megfigyeltük.

The ceramic finds consisted of shards decorated with incised ornaments and often red or sometimes yellow painting (Fig. 5), a few clay weights and especially many spindle whorls. The upper fragment of a small anthropomorphic clay figurine represents a unique find. Its closest analogue is a fragment from the Sukoró-Tóradúló site (Music Note phase) (MAKKAY 1970, 1972, 1975, fig. 3-4). A few face-pot fragments of the Zseliz phase were also found in the pits. Two of them displayed traces of yellow-red pastose painting (Fig. 6). Their occurrence is not surprising: face-pots of the Zseliz phase have been found in especially large numbers in the region of Budapest (VIRÁG 2009).

Based on the ceramic finds recovered in the site features, the investigated territory was inhabited from the Music Note phase, probably its late phase and the following Zseliz phase. In a few cases, superposition can be observed among the settlement phenomena, which also shows that the territory was inhabited for a long period or, at least, in subsequent phases. It

A lelőhelyet nagyjából derékszögben átszelő nyomvonalon szerencsés módon sikerült adatokat nyernünk az újkőkori területhasználathoz is. Nyugati irányban, az ELMŰ Rt. Rózsakert transzformátorállomása mellett húzódó nyomvonal-szakaszon megfigyelt, enyhén lejtő egykori felszínen a régészeti jelenségek már kisebb intenzitással jelentkeztek, jelezve az újkőkori település nyugati-délnyugati szélének közelségét. Az itt elkülönülten előkerült jelentős méretű gödörkomplexum (SE 832 és 1290) elhelyezkedése alapján a település északnyugat-délkeleti irányban történő kiterjedésére következtethetünk, nyugati szélét pedig az itt megnyitott kutatószelvényben megjelenő fekete iszapos mocsaras talaj jelezte. Hasonló, erodált neolitikus leleteket tartalmazó, egykori mocsaras talajjal ki-

is important regarding the site chronology and the further investigation of the settlement structure that superpositions were observed not only with the pits but also of structures in the triangle opened in the Növény Street junction.

In the tract that crossed the site at an approximately right angle data on the extent of Neolithic land use came to light. The archaeological phenomena appeared less intensively westwards in the tract segment by the Rózsakert converter station of the Elmű Rt where the surface slightly sloped. These features indicated the proximity of the western – southwestern edge of the Neolithic settlement. The location of the large, separate pit complex uncovered here (SE 832 and 1290) marks the northwestern – southeastern extent of the settlement, while the appearance of

7. kép: A limesút feltárt szakasza
Fig. 7: Unearthed stretch of the limes road

töltött mélyebb térszín jelezte a terület-használat természetes délkeleti határát a Növény utca és a 6-os úttal párhuzamos vasútvonal északi oldalán nyitott felületünkön is. Ettől délre, a kőzetlisztes agyagos altalajt felváltó homokosabb területen újkőkori településjelenségeket már nem észleltünk. (M. V. Zs.)

A római kori limesút (II.)

Az újkőkori településtől nyugatra, a Nagytétényi úttal párhuzamosan húzott szondaárokban előkerült a római *limesút* köves-kavicsos sávként jelentkező, mintegy 40 méter hosszú szakasza (7. kép). Teljes szélessége nem volt pontosan mérhető, ugyanis az újkori bolygatások és egyéb kőkitermelések miatt a Nagytétényi út felőli részén változó szélességben hiányoztak az útalapozás kövei. Itt csak a humusszal kevert masszívabb kavicsos felületek jeleztek, hogy a római út egykori nyomvonalán belül vagyunk. A közepes méretű mészkövekből rakott útfelület legnagyobb szélessége 260 cm-t tett ki, de a kavicsozás nyomainak alapján eredetileg legalább 4 méter széles lehetett, nyugati széle valószínűleg a mai Nagytétényi út földtöltése alatt húzódik.

A *limesút* déli (Duna felőli) oldala épebben maradt meg, ahol a nyugati oldalon tapasztalt „beharapásszerű” újkori bolygatásoknak kevésbé volt nyoma. Itt egyenes nyomvonalban lerakott nagyobb és szabályosabb mészkövek szegélyezték az utat.

Maga az úttest a szegélyköveknél kisebb méretű tört mészkövekből, és az ezekre leszórt kavicsrétegből állt. Vastagsága csekély, alig 40 cm-t tett ki, megújításoknak, periódusoknak nem találtuk nyomát.

A *limesutat* délről sekély mélységű árokrendszer kísérte, amely több, egymástól részben nehezen elkülöníthető árokból

a black loamy swampy soil indicated the western edge. The natural south-eastern border of land use was shown by the deepening of the terrain filled in with a similar swampy soil mixed with eroded Neolithic finds on the surface that opened on the northern side of the railroad running parallel to Növény Street and Route no. 6. No more Neolithic settlement phenomena were observed south of it in the sandy area that replaced the rock powder and clayey subsoil. (Zs. M. V.)

Roman period limes road (II)

A ca. 40 m long stony-pebbled strip of the Roman *limes* road was found in the test trench opened parallel to Nagytétényi Road west of the Neolithic settlement (Fig. 7). The complete width could not be exactly measured since the stones of the road foundation were missing at varying widths on the side of Nagytétényi Road as the result of modern disturbances and stone quarrying. Only massive pebbled surfaces mixed with humus indicated the track of the Roman road. The largest width of the road surface comprised of medium-sized *limestone* blocks was 260 cm, although based on the extent of the pebbled zone it must originally have been at least 4 m wide. The western edge probably runs under the earthen embankment of Nagytétényi Road.

The southern side (toward the Danube) of the *limes* road was better preserved. There were fewer traces of the “indentation-like” modern disturbances observed on the western side. Larger and more regular *limestone* curbstones laid in a straight line flanked the road.

The road surface itself was made from *limestone* pieces that were smaller than the curb stones. These had a pebble layer,

állt (SE 900/1; SE 900/2; SE 900/3; SE 900/5). Az egyes árkok szélessége 40 és 110 cm között váltakozott, részben szuperpozícióban voltak egymással, ami többszöri megújításukra utal. A legkorábbi árok (SE 900/3) aljából római kori vasszög, további vastöredékek és néhány apró, jellegtelen római kerámiatöredék került elő. Ezt az árkot vágta az SE 900/2 jelű, kisebb méretű árok, amelynek betöltéséből keltezési szempontból fontos késő római mázas kerámia, továbbá *tegulat*öredék és a *limesút* köveivel egyező méretű és anyagú mészkövek kerültek elő.

Az árokrendszer betöltése fölött, csupán nyomokban megfigyelhető, vékony kavicsos sáv húzódott, amelyben helyenként keréknyomok is voltak. A *limesút*at keletről kísérő árkok betöltődése utáni időszakban tehát ezen a sávon sóderes út húzódott.

A szondaárok kibővítése során újabb római kori jelenségek kerültek elő a *limesút* feltárt szakaszától délre és délkeletre. Néhány kisebb, ovális beásás mellett előkerült egy lekerekített sarkú, téglalap formájú, 2,5×2,1 m alapterületű félig földbeásott gödör, egyik végében kisebb átégett földtal. Bontása során leletanyag nem került elő, csupán egy kisebb vastöredéket gyűjtötünk felületének nyeléséből. A *limesút*tól mintegy 8 méterre lévő objektum funkciója kérdéses, mérete és formája arra mutat, hogy leginkább veremház lehetett, amelyet a leletanyag hiánya alapján csak rövid ideig használtak.

Ugyancsak kérdéses annak a masszív köves felületnek (SE 910) a meghatározása, amely a *limesút* megmaradt szakaszától mintegy 15 méterrel délkeletre, a kutatási felület szélén került elő (8. kép). A nagyjából 72 m² kiterjedésű, alakatlan köves felület teteje a *limesút* magasságával egyezik, a kőanyag is azonos, így joggal me-

no more than 40 cm thick, was spread over them. We could not find any trace of either reconstruction or construction phases.

A shallow ditch system ran along the southern side of the *limes* road, which consisted of a number of ditches that were difficult to differentiate (SE 900/1; SE 900/2; SE 900/3; SE 900/5). The width of the individual ditches ranged from 40 cm to 110 cm. They were partly superposed which implies that they had been renewed. A Roman period iron nail, iron shards and a few indistinctive Roman shards were found on the bottom of the earliest ditch (SE 900/3). The smaller ditch marked SE 900/2 intersected it. Its fill contained late Roman glazed ceramics, important chronologically, a *tegula* fragment and limestone blocks of the same size and material as the stones from the *limes* road.

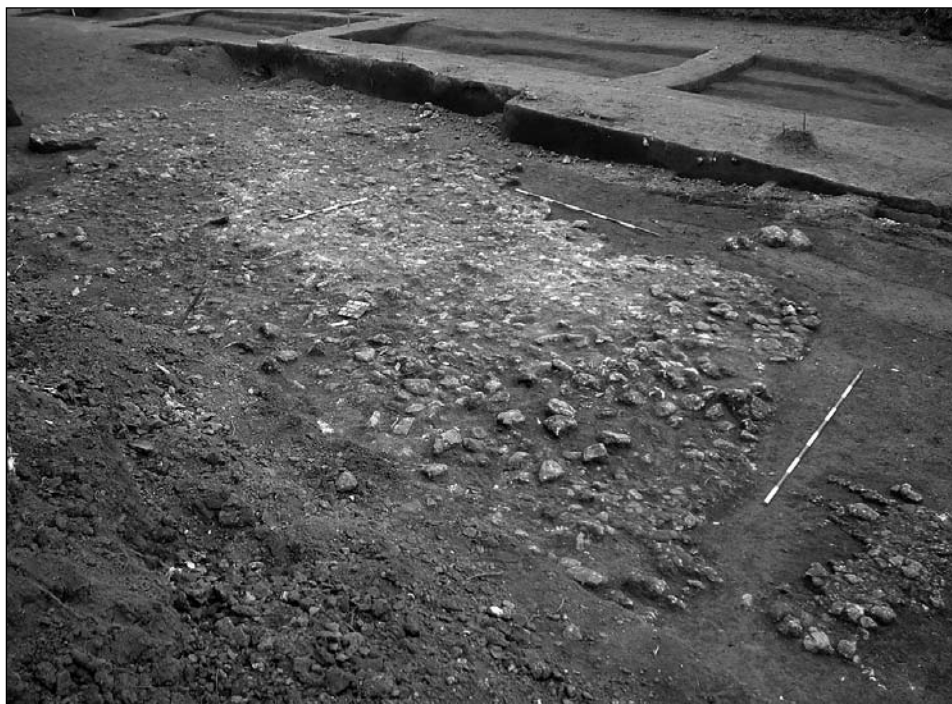
The traces of a thin pebbled strip with wheel ruts in a few places could be observed over the fill of the ditch system. Accordingly, a gravelly road must have been built over the ditch running along the eastern side of the *limes* road after it filled in.

Further Roman period phenomena were uncovered south and southeast of the unearched stretch of the *limes* road during the enlargement of the test trench. Beside a few small, oval pits, a round-cornered, oblong 2.5×2.1 m pit was found together with a small burnt spot at one end. No finds were found during its cleaning; only a small iron shard was collected during scraping of its discoloration. The function of the feature, lying about 8 m from the *limes* road, is unknown. The shape and the measurements suggest that it could be a semi-subterranean house which was only used for a short period judged from the lack of finds.

rülhet fel, hogy ennek egy déli irányú leágazását találtuk meg. Kétségeket ébreszt e feltevessel szemben azonban, hogy a köves felületnek nincs széle és iránya, továbbá nem áll közvetlen összeköttetésben a *limes*úttal, bár a feltárási területnek ezt a részét az újkori tevékenységek erősen bolygatták. További ellenérvként szolgál, hogy a kövek közötti sóderozásnak – ellettében a *limes*úttal – itt nem találtuk nyomát. Amennyiben nem kövezett útról van szó, elképzelhető, hogy egy, a feltárási területen kívül eső kőépülethez tartozott a felület. A kérdés végleges eldöntéséhez déli irányban folytatott további feltárások szükségesek.

Budapest XXII. kerületében (Budafoke és Nagytétény területén) eddig meglehetősen gyér információink voltak a

The identification of the massive stony surface (SE 910) found about 15 m southeast of the preserved stretch of the *limes* road at the edge of the investigated territory is also uncertain (Fig. 8). The top of the approximately 72 m² large amorphous stony surface is at the same height as the *limes* road. The stone material is also homogenous so it could be a southern side road. The fact that the stony surface does not have an edge and a direction and that it is not directly linked with the *limes* road (or we have not found it since the past history of the investigated territory was badly disturbed by modern activities) contradicts this idea. Another counter-argument is that no trace of gravel was found here as opposed to the *limes* road. If it was not a paved road, it might be associated with a

8. kép: A *limes*úttól délkeletre előkerült köves felület
Fig. 8: Stony surface southeast of the *limes* road

9. kép: Légifotó a Növény utca „B” területről
Fig. 9: Aerial photo of Növény Street location “B”

*limes*útról és annak pontos nyomvonaláról (SZIRMAI 1978, 278; VISY 2000, 60). Régészeti ásatások pozitív eredményének hiányában valójában csak feltételezhetjük, hogy az ókori útvonal valahol a Nagytétényi út közelében, vagy épp az alatt fut. Ráadásul a városi környezetben sem légifotó, sem terepbejárás nem segíthetett a nyomvonal tisztázásában. Már csak ezért is öröndetes az M0 Növény utcai lehajtójánál végzett feltárás eredménye, amely által a *limes*út 40 méter hosszú szakaszát és talán egy déli irányú leágazását dokumentálhattuk.

Fontos megemlíteni, hogy a feltárt részlet nem pusztul el a lehajtó építkezési munkálatai miatt. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a *limes*utat és a mellette futó árokrendszert helyszínen megtartandó régészeti emlékeknek nyilvánította, és azt a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő

stone building lying beyond the excavated territory. To settle the question, further excavations need to be conducted in the south.

Few data exist on the *limes* road and its exact path (SZIRMAI 1978, 278; VISY 2000, 60) in district XXII of Budapest (Budafok and Nagytétény). Given the lack of positive archaeological excavation results it can only be hypothesized that the road formerly ran near or under Nagytétényi Road. Within an urban environment, neither an aerial photo nor field walking can help identify the road track. This is why we feel lucky to have these results from the excavations at the Növény Street junction of the M0 motorway where a 40 m long stretch of the *limes* road and a southern side road could be documented.

The uncovered remains will not be destroyed during the construction of the

Zrt.-vel (mint Beruházóval) a Budapesti Történeti Múzeum szakfelügyelete mellett – műemlékvédelmileg előírt módon – visszatöltette. (B. J)

Az avar kori település (III.)

A 6-os főközlekedési út Duna felőli oldalán, azaz a Növény utca „B” területen (6-os főközlekedési út [Budafoki út] – Növény utca – Báruh Kft. telephelye által határolt terület) a Növény utca új nyomvonalának a 6-os főközlekedési útra ívelten visszakanyarodó felhajtója és az azt kísérő árvízvédelmi töltés tervezett kialakítása miatt volt szükség régészeti kutatásra. A szabálytalan ötszög alakú, korábban a Gyümölcs- és Dísznövényfejlesztési Termelő Vállalat birtokában lévő területen végzett próbafeltárás során 27 db 2×5–100 m-es szondaárok húzásával összesen 1120 m²-en vizsgáltuk meg a régészeti intenzitás mértékét. Ennek során a terület középső részén lehatároltunk egy nagyjából 5000 m²-nyi, újkori bolygatással érintett területet, amelyen a központi humuszdepó került kialakításra. A terület délkeleti harmadában nem mutatkoztak régészeti jelenségek. Itt az altalajtól való éles elválással rátelepült humuszréteg kapcsán, hasonlóan az „A” terület bizonyos részeihez, szintén felmerül a jelentős mértékű felületi bolygatás lehetősége. Mindezt alátámasztja az a megfigyelés is, hogy ebben a sávban az altalaj erőteljesen homokos-lössös, szemben a környező területek löszös-homokos, löszös-agyagos altalajával. Minden jel szerint itt a Duna medrével párhuzamosan homokdomb húzódnak, amelynek anyagát részben kitermelték.

E területsávtól nyugati és keleti irányban azonban különböző intenzitású régészeti lefedettséget tapasztaltunk, így ezeken a részeken 2010. június-augusztus

junction. The Cultural Heritage Protection Office declared the *limes* road and the ditch system along it archaeological monuments to be preserved. They commissioned the Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (the investor) to re-bury them as is specified for monuments, under the supervision of the Budapest History Museum. (J. B.)

Avar period settlement (III)

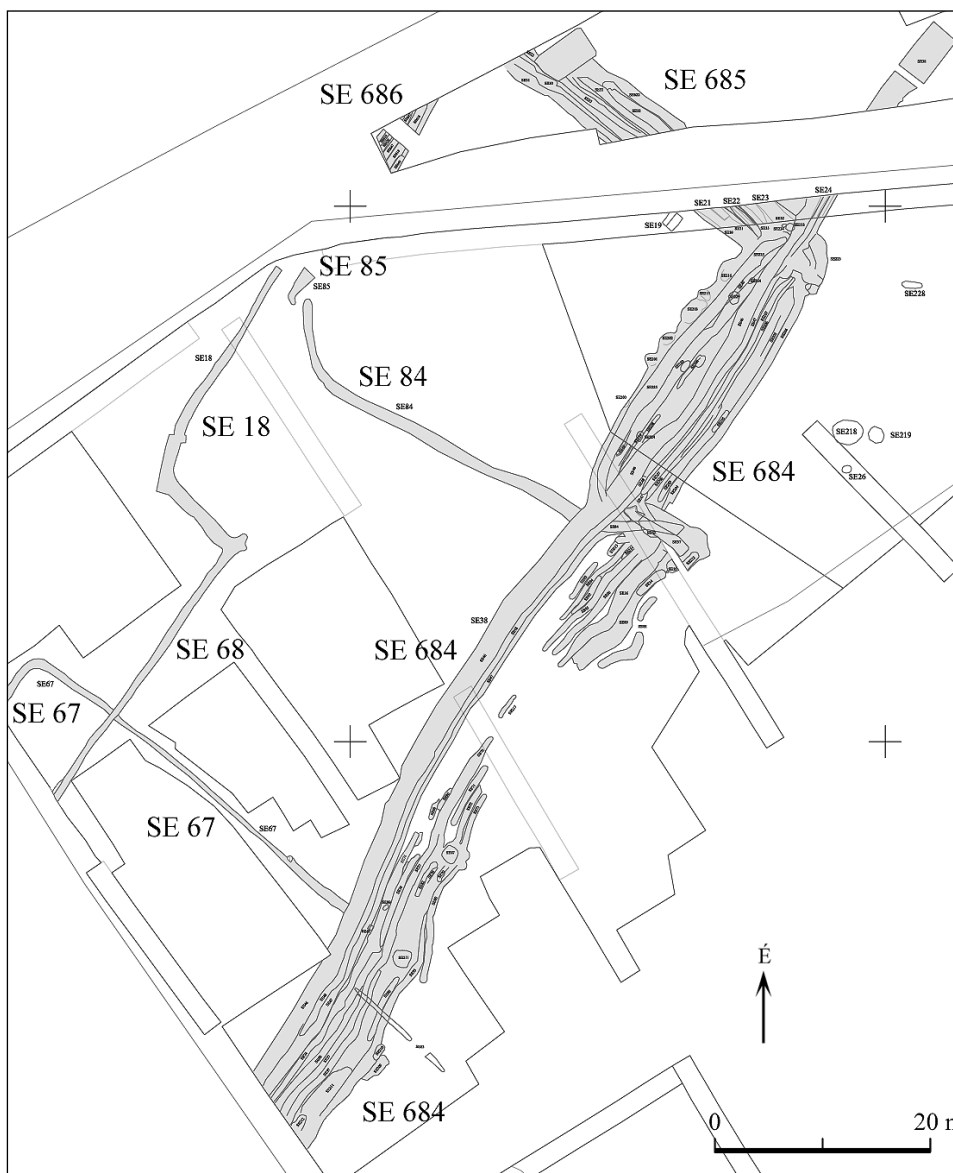
Archaeological investigations had to be conducted here, again because the new path for the curving Növény Street access road will be constructed for route no. 6 and a dike bordering it towards the Danube River, that is, in Növény Street location “B” (a territory bordered by route no. 6 /Budafoki Road/ – Növény Street – the premises of Báruh Kft.). During test excavations, the density of archaeological phenomena was examined within 27, 2×5-100 m test trenches over a surface of 1120 m² on the irregular pentagonal territory, formerly owned by the Gyümölcs- és Dísznövényfejlesztési Termelő Vállalat (Fruit and Developing Ornamental Plant Company). An approximately 5000 m² large territory disturbed in the modern period was separated in the central part of the area where a central humus depot was established. No archaeological phenomena appeared in the south-eastern third of the territory. As the humus layer was clearly distinguishable from the subsoil, it was hypothesized that certain parts of location ‘A’ would also be similarly significantly disturbed. This is supported by the observation that the composition of the subsoil was heavily sandy-loessy in this zone, while in the surrounding areas it was loessy-sandy or loessy-clayey. It seems that a sand knoll displaying signs of par-

hónapokban a megelőző feltárást is elvégeztük (9. kép).

A terület nyugati harmadában, egy északkelet-délnyugati irányban nagyjából egyenes vonalban futó, többtagú (SE

tial quarrying stood parallel to the bed of the Danube.

West and east of this zone, archaeological phenomena in varying intensities were observed, so an investment-led excavation

10. kép: A „B” területen feltárt árokszakaszok összesítő alaprajza
 Fig. 10: Complex drawing of the ditch systems in location “B”

11. kép: Az SE 684-es árokrendszer feltárt szakasza délnyugatról

Fig. 11: The uncovered section of ditch system SE 684 from the southwest

684) és rá merőleges (SE 685) árokrendszer, valamint kisebb tájolásbeli eltéréssel bíró keskeny árkokból álló négyzetes struktúrák (SE 18, 67, 68, 84, 85) kerültek napvilágra (10. kép). A stratigráfiai megfigyelések szerint a legkorábbi kialakítású az SE 684-es számú, északkelet-délnyugati irányban futó árokrendszer, amely egy 1,5 m-es mélységet is elérő V-keresztmetszetű központi árkokból (SE 38), az ezt keleti oldalán kísérő 6-8 kisebb, valamint egy, a nyugati oldalán húzódó, nagyobb (SE 40) árkokból állt (11. kép). Mindezekkel együtt az árokrendszer szélessége több helyen a 10 m-t is elérte. Az egyes belső árkok minden valószínűség szerint nem egyszerre voltak használatban, többségüknél jól dokumentálható volt a többszörös megújítás is. Ezt leglátványosabban az SE 38-as árok esetében tudtuk megfigyelni, amelyet feltöltődése során, keleti oldalába vájva négy esetben újították meg egy-egy jóval sekélyebb árkokkal (SE 46-49, 280; 12. kép). Betöltése a teljes feltárt 120 m-es szakaszon végig követhetően egységesen öt eltérő összetételű rétegből állt, amely az árok egyidejű használatára, karbantartására

was conducted here between June and August 2010 (Fig. 9).

A northeast-southwest running straight, complex ditch system (SE 684) and another one perpendicular to it (SE 685), and square structures with narrow ditches in slightly divergent orientations (SE 18, 67, 68, 84, 85) were uncovered in the western third of the territory (Fig. 10). Based on the stratigraphy, ditch system SE 684, running in a northeast-southwest direction, was established first. It consisted of a central ditch with a V-shaped cross-section and a depth reaching 1.5 m (SE 38), 6-8 small ditches along its eastern side and a large ditch (SE 40) along the western side (Fig. 11). All together these reached a width of 10 m in certain places. The interior ditches were probably not used at the same time. Most of them were evidently renewed repeatedly. Most spectacularly, ditch SE 38, was renewed four times with much shallower ditches cut into its eastern side as the original ditch filled in (SE 46-49, 280; Fig. 12). The fill uniformly consisted of five different layers all along the uncovered 120 m long

utal. Az ezt kísérő szatelit árokrendszer az újkori bolygatásoknak köszönhetően egy hosszabb szakaszon hiányzik, és bár az SE 38-cal párhuzamosan futott, ugyanakkor vonalvezetése szabályos, 10 méteres távolságokban ívet írt le. Itt a külső árkok egy nagyobb, kerek beásásba torkolltak, amely ezáltal vízelvezető-tároló funkcióra utalhat. Általánosságban megfigyelhető volt az is, hogy minden egyes megújítás a korábbi árok keleti oldalába ásva került kialakításra, következésképpen, vélhetően az ebben az irányban elhelyezkedő terület védelmét, lehatárolását szolgálhatta.

A fentiekben leírt SE 684-re merőlegesen, északnyugat-délkeleti irányban futó, SE 685-ös számú árokrendszer, illetve az SE 84-85 árkok, feltételezhetően szintén e struktúrához tartozhattak, bár kisebb relatív időrendi különbségek itt is megállapíthatóak voltak.

Ugyanakkor a terület északnyugati szélén napvilágra került, kissé eltérő tájolással kialakított (SE 18, 67-8, 83), több tagból álló árkok a stratigráfiai megfigyelések szerint későbbiek a fentebb leírt árkoknál.

stretch, implying that the entire ditch was in use and maintained at the same time. The satellite ditch system running along it was missing over a long section due to modern disturbances and although it ran in parallel to SE 38, arches divided its path at regular 10 m intervals. Here, the exterior ditches ran into a large, circular pit, suggesting their use in carrying and storing water. It could also be observed in general that each renewed phenomenon was dug into the eastern side of the earlier ditch suggesting it probably served to protect and mark the border of the territory on this side.

The northwest-southeast oriented ditch system SE 685 (composed of ditches SE 21-3 and 622) running perpendicular to the above-mentioned SE 684 system and ditches SE 84-85 probably belonged to the same structure although small relative chronological divergences could be identified. The complex ditch systems with slightly divergent orientations (SE 18, 67-8, 83) brought to light at the northwest-ern edge of the territory were later than

12. kép: Az SE 38-as árokrendszer 4. átvágásának metszete az árokmegújításokkal
Fig. 12: Cross-section 4 of ditch system SE-38 with the renovated ditches

Az árkokból kevés kézzel formált, hullámvonalas kerámia- és *tegulat*öredék került elő, illetve betöltésük bizonyos szakaszokon nagymennyiségű helyi eredetű követ tartalmazott. A minimális mennyiségű leletanyag az adott lelőhely perifériális jellegére utal, és problematikusá teszi a pontosabb időrendi besorolást is.

E struktúrák közvetlen környezetében egyetlen települési objektum sem került elő, a keletre elhelyezkedő régészetileg csaknem negatív területsávban csupán egy melléklet nélküli nyújtott csontvázas sírt (SE 228) tártunk fel.

A feltárási terület keleti felén viszont, az árokrendszerrel mintegy 60 m-re egy összetett, többszörös szuperpozíciókat mutató, két elkülönülő tömbből álló késő avar településrészlet került napvilágra, amely megújított északkelet-délnyugati irányban futó, gödrökkel szabdaltszerű árokrendszerből és földbe mélyített veremházakból állt (13. kép).

Az összesen 18 feltárt téglalap alakú, 2,7-4×2-2,7 m alapterületű épületmaradvány északnyugat-délkelet, vagy erre merőleges északkelet-délnyugati tájolású volt. Két kivételtől eltekintve nem tartalmaztak földbe ásott, a tető alátámasztását szolgáló oszlopokra utaló nyomokat. A feltehetően ágasfás-szelemenes, vagy szarufás szerkezetű nyeregterő így minden jel szerint az esetek többségében a külső járószintre támaszkodott. A keskenyebb épületek esetében felmerül a „tetőtér” földbemélyített részen túlnyúló szakaszának tárolóhelyként való hasznosítása is. Több esetben megfigyeltünk karólyukakat, amelyek vagy az épület közepén, vagy teljes területén rendezetlenül, egy esetben pedig a hossz tengelyben egy sorban helyezkedtek el. Minden háznál dokumentálható volt valamilyen

the ones described above based on stratigraphic observations.

The ditch contained a few hand-thrown ceramic vessels decorated with wavy lines as well as *tegula* fragments. The fill contained a large number of local rocks in certain stretches. The low number of finds attests to the peripheral location of the site and makes the exact chronological grouping problematic.

Not a single settlement feature was found close to these structures. Only an inhumation burial with an extended skeleton without grave goods (SE 228) was unearthed in the archaeologically nearly empty zone to the east.

Part of a late Avar settlement forming two separate clusters with multiple superpositions was uncovered in the eastern part of the excavation territory, about 60 m from the ditch system. It comprised renewed, northeast-southwest running ditch systems, the bottoms of which were segmented by pits and semi-subterranean dwellings (Fig. 13).

The 18 oblong, 2.7-4×2-2.7 m building remains had northwest-southeast or northeast-southwest orientations. Apart for two exceptions, there were no traces of posts dug into the earth to support the roof. Thus, the probable prop-and-purlin or rafter structure saddle roof rested mostly on the exterior ground level. In the narrower houses, the space between the roof and the exterior ground level could be used as a storage space. Stake holes were observed in several cases in the center of the building, scattered unsystematically over the floor or, in a single case, in a row along the longitudinal axis. Traces of some kind of a heating space was observed in each dwelling, that could be constructed in two ways. A few of them were made

13. kép: A feltárt avar teleprészlet összesítő fotója
Fig. 13: Complex photo of the partially unearthed Avar settlement

tüzelőberendezés nyoma, amelyeket alapvetően kétféle módon alakítottak ki. Egy részüket három-négy nagyobb kőlapból, vagy kisebb kövekből építették, mások egyszerű sarokba vajt tüzelőhelyek voltak. Előbbiek általában a házak déli, utóbbiak az északi sarkában kerültek kialakításra. Az egyik kőládás kemence tűzterében, eredeti helyükön, a fűtéssel összefüggésben felhalmozott, kormos felületű dunai görgetegkavicsokat is dokumentálhattunk (SE 279; 14. kép). Erre a fűtési technikára további kemencék esetében is találtunk közvetett bizonyítékokat. Több házban figyeltük meg a sarokban kialakított kisméretű lépcső maradványát, amely a házalap kiásása során meg hagyott sarokpadkaként került kialakításra. A házak padlója minden esetben lejárt, keményebb felületként jelentkezett, tapasztásra, megújításra utaló nyomokat nem találtunk.

A házak egyöntetű, sárga homokos-löszös darabokkal kevert, közép felé ívelten süllyedő, sárgásbarna betöltésűek voltak. A belőlük származó hullámvonaldíszes kerámiatöredékek, sütőharang töredékek,

from three-four large stone slabs or smaller stones, while others were simple hearths cut into the corner of the building. The former were generally found in the southern corner, the latter in the northern corner of the structures. In the firing space of a stone oven, Danube pebbles with sooty surfaces, collected for heating purposes were documented (SE 279, Fig. 14). Indirect proof for this heating technique were observed in other ovens as well. The remains of small steps were observed in a corner of several houses. There were corner benches remaining after the construction of the house. The floors of the houses appeared as trodden, hard surfaces without any trace of daubing or renovation.

The fills of the dwellings were uniformly yellowish brown mixed with yellow sandy-loessy lumps, sunk in an arch towards a central depression. The shards decorated with wavy lines, the fragments of baking bells and *tegulae* found in them support a date in the 7th-8th century AD.

Repeatedly renewed, northeast-southwest oriented ditch systems ran in straight lines between and over the house founda-

tegulák, az épületek 7-8. századi datálását erősítik meg.

A házak között, illetve rájuk ásva többszörösen megújított északkelet – délnyugati irányú árokrendszer haladt egyenes vonalban, mindkét irányban kifutva az ásatási területből. Az árkok oldalába, aljába kiásásukat követően nagyszámú anyagnyerő gödröt ástak.

A településrészlet feltárása során nagyszámú szuperpozíció került dokumentálásra, amelyek összegzése során nyilvánvalóvá vált, hogy a földbe mélyített házak korábban épültek, de közöttük is megfigyelhetünk relatív időrendi különbséget. Az árokrendszer a többperiódusú település házainak felhagyása és betemetése után létesült.

Ezzel együtt több települészerkezeti és időrendi kérdés maradt megoldatlan a lelőhellyel kapcsolatban. A két, egymástól 40 m-re lévő területrészen tömörülő avar települési jelenségek közötti sáv nagyfelületű tereprendezésre, homokbányászásra utaló nyomokat mutatott, így elképzelhető, hogy a két házcsoport egykor összefüggő településrészhez tartozott. Kérdéses a

tions, which exited from the excavation territory in both directions. Many clay pits were dug into the walls and bottoms of the ditches.

Many superpositions were documented during the excavation of this settlement fragment. They reveal that first the semi-subterranean houses were built although chronological differences could even be observed among them. The ditch systems were established after the abandonment and filling in of the houses of the multi-period settlement segment.

Nevertheless, a number of problems have remains unresolved concerning settlement structure and chronology. The 40 m wide zone between the two clusters of Avar settlement phenomena displayed traces of landscaping and sand quarrying so the two groups of houses could once have been part of a once coherent settlement area. Another unresolved problem is the connection between the late Avar settlement fragment and SE 684 and 685 and the connected ditch system, which are difficult to date because of the low number of finds. Given the absence of su-

14. kép: Veremház sarkában, kőlapokból épített kemence bontás közben

Fig. 14: Oven constructed from stone slabs in the corner of a semi-subterranean house during cleaning

gyér leletanyaga miatt nehezen datálható SE 684, 685-ös és kapcsolódó árokrendszerek, valamint a késő avar településrészlet kapcsolata is. Biztos következtetéseket a két jelenség szuperpozíciójának teljes hiánya miatt egyelőre nem tehetünk, ugyanakkor közvetett módon egymáshoz való közelségük ellenére egymást elkerülő helyzetük alapján a két eltérő típusú jelenségcsoport összetartozását tartjuk valószínűbbnek.

A területen még három régészeti korszak szórványos emlékényaga került napvilágra. Északkeleti harmadában néhány gödör egy kis intenzitást mutató újkőkori település részét képezhette. Keleti szélén egy bolygatott és egy elpusztult hamvasztásos sír a késő bronzkori urnamezős kultúra temetőjéhez tartozhatott, de ebbe a korszakba tartozó kerámiatöredékek másodlagosan, a késő avar települési objektumok betöltéséből is előkerültek. A terület északkeleti sarkában szórványos kerámiatöredékekkel datálható késő középkori árok-részletet dokumentáltunk. (Sz.G.)

Topográfiai értékelés

A feltárási szelvényekkel viszonylag nagy területet érintő 2010-es feltárás tapasztalatai és a környező területek korábbi kutatási eredményei alapján az M0 autópálya – Nagytétényi út – Növény utca – hárosi Kis-Duna-ág mikrorégióra vonatkozóan a következő topográfiai megállapításokat tehetjük (1. kép). A több helyen megismert terület minden valószínűség szerint legalább két nagyobb, geomorfológiai szempontból meghatározó jelentőségű, magasabb térszínre tagolódik, amelyeket a 30/a vasút északi oldalán futó – egyelőre bizonytalan vonalú – mélyedés választ el egymástól. A Dunához közelebbi homokos-löszös területen, annak is a parthoz

perposition between the two phenomena, it has not been possible to arrive at unilateral conclusions aside from the fact that although they lay close to one another but did not touch the two groups comprising various features were probably connected.

The scattered remains from three other archaeological periods were unearthed on the territory. A few pits in the northeastern third came from a low-intensity Neolithic settlement. A disturbed and a destroyed cremation burial came from an Urnfield Culture cemetery on the eastern edge of the territory while ceramic shards from the same period were recovered in the fills of late Avar settlement features. A late medieval ditch segment dated by a few shards was documented in the northeastern corner of the territory. (G. Sz.)

Topographic evaluation

The following topographic conclusions can be drawn from the experiences of the 2010 excavations over a relatively large territory and data from former investigations on neighboring territories (Fig. 1) regarding the micro-region of the M0 motorway – Nagytétényi Road – Növény Street – Small Danube branch at Háros. The territory, investigated in several places, can be divided into at least two larger, geomorphologically determinant higher terrains separated by a depression of a yet uncertain line along the northern side of railway line 30/a. On the sandy-loess territory closer to the Danube River, in a zone close to the bank, a late Avar settlement and a late Bronze Age cemetery (III), the latter badly disturbed by cultivation, probably extended in an east-northeast – south-southeast direction partly along the Small Danube branch in Háros. Farther from the river were located a low intensity Neolithic

közelebbi sávjában, részben a hárosi Kis-Duna-ág mentén valószínűleg kelet-észak-kelet – dél-délnyugati irányban egy késő avar település és mezőgazdasági művelés által erőteljesen bolygatott késő bronzkori temető húzódik (III.). A folyótól távolabb egy gyenge intenzitású újkőkori település mellett középkori és bizonytalan korú, talán késő avar árokrendszerek húzódnak, amelyek egy vagy több, déli, északi és nyugati irányba (a dombhát jelenleg még nem kutatott területei felé) húzódó struktúra részei lehetnek. A budai oldal közvetlen környezetében nem ismerünk avar kori lelőhelyet, területünkhöz legközelebb a nagytétényi kastély területén található Rudnyánszky kertből származnak késő avar szórványleletek, míg a Vöröskereszt utca zónájában késő avar kori temető terület (NAGY 1998, 190–197).

Területünktől déli irányban a Duna mentén egy középső bronzkori temető és egy római kori település nyomait ismerjük (IV). A Növény utca „B” területtől mintegy 600 méterrel délebbre eső területen, a mai M0 autópálya sávjában több ízben folytak folytak kutatások. 1972 és 1977 között, valamint 1988-ban középső bronzkori temető sírjait és római kori település részletét dokumentálták (KŐSZEGI 1973, 1975, 1977; SZIRMAI 1978, 1984; DEBITZKY–MADARASSY 1988; REMÉNYI 2001, 2002). A terület keleti sávja, 2008-ban az M0 Duna-hídjának szélesítéskor (V) azonban már negatív régészeti fedettséget mutatott (TEREI 2009).

A 6-os számú főúttól, illetve a 30a vasútvonaltól északra elkülönülő alacsony kiemelkedésen egy korábbi földmunkákkal és mezőgazdasági műveléssel jelentősen bolygatott, de még így is jól kutatható, intenzív, több fázisú középső neolitikus lelőhely húzódik (II.). A település nyugati és

settlement and medieval and perhaps late Avar ditch systems, which might be connected to one or more structures extending in southerly, northerly and westerly directions (as yet uninvestigated areas on the hill ridge). No Avar sites are known in the direct vicinity on the Buda side. The closest late Avar stray finds came from the Rudnyánszky garden at the Nagytétényi palace, while a late Avar cemetery was identified in the zone of Vöröskereszt Street (NAGY 1998, 190–197).

The traces of a middle bronze age cemetery and a Roman period settlement are known along the stretch of the Danube south of our territory (IV). Several investigations were conducted along the path of the M0 motorway about 600 m south of Növény Street location “B”. Graves from a middle bronze age cemetery and part of a Roman period settlement were documented between 1972 and 1977 and in 1988 (KŐSZEGI 1973, 1975, 1977; SZIRMAI 1978, 1984; DEBITZKY–MADARASSY 1988; REMÉNYI 2001, 2002). When the Danube bridgehead of the M0 motorway was widened in 2008 (V), no archaeological phenomena were found in the eastern zone of the territory (TEREI 2009).

An intensively occupied, multi-phase middle neolithic settlement lay on the low elevation north of route no. 6 and railway 30a, which was significantly disturbed by earth moving work and agricultural cultivation (II). The western and southern extent of the site was determined by the once swampy floodplain area, which can be observed as a lower terrain even today along railway 30a. In a north-northwestern direction, the settlement could be followed on both sides of Növény Street and in the direction of Nagytétényi Road in the plowed field enclosed by the construc-

déli kiterjedését a feltárás során megfigyelt, fentebb említett, a 30a vasútvonal mentén helyenként még a felszínen is látható mélyebb térszín, egykori ártéri, mocsaras környezet határozhatta meg. A település észak-északnyugati irányba a Növény utca mindkét oldalán, valamint a nyomvonal által bezárt, jelenleg mezőgazdasági művelés alatt álló területen a Nagytétényi út irányába követhető, megjelenése esetleg még attól északra is várható. A lelőhely keleti kiterjedéséről jelenleg nem rendelkezünk adatokkal. A Növény utcai csomópontban előkerült, Duna menti ármentes kiemelkedésen létesült település jól beilleszthető a budai oldalon már több lelőhelyen felfedezett középső újkőkori települések láncolatába, amelyek legintenzívebben a késői, Zseliz időszakot képviselik (VIRÁG 2009 teljes irodalommal). A környéken eddig nem ismertük a korszak települését, területünkhöz legközelebb hasonló korú lelőhely jelenleg a nagytétényi római *castrum* és kastély környezetében azonosítható (GALLUS 1936, NAGY 1973, 48).

A terület északnyugati szélén feltárt köves felület a *limes*út nagytétényi (Campona) és az albertfalvai katonai táborot összekötő szakaszához tartozik (I). Az, hogy a közelében észlelt, feltételezhetően az útból délkeleti irányban kiágazó köves felület összefüggésben állhat-e fentebb már említett budatétényi római településsel, a közttes területek kutatása után dönthető el.

A jövőre vonatkozó feladatok

A 2010-ben lezajlott régészeti feltárás nem terjedhetett ki a Növény utcai csomópont teljes földmunkával érintett területére, mivel az ásítás befejezéséig számos, a nyomvonalba eső közmű kiváltása (gáz, víz) nem valósult meg. Ezen

tion path. It can be expected even farther to the north. The eastern extent of the settlement cannot be identified at the moment. The settlement established on a flood-free elevation at the Danube uncovered at the Növény Street junction fits in the chain of middle neolithic settlements discovered at several sites on the Buda side of the Danube, of which the late, Zseliz phase occurs most intensively (VIRÁG 2009 with complete reference list). No site from this late phase of the Middle Neolithic was known earlier in this region. The closest site of a similar date was identified in the area of the Roman *castrum* and the Nagytétényi chateau (GALLUS 1936, NAGY 1973, 48).

The stony surface uncovered on the northwestern edge of the territory belongs to the stretch of the *limes* road that once connected the military forts at Nagytétényi (Campona) and Albertfalva (I). The investigation of larger territories will be necessary to determine if the stony surface, which was probably a subsidiary road that forked off it in a southeastern direction, was connected with the above-mentioned Roman settlement of Budatétényi.

Tasks for the future

The archaeological excavations in 2010 could not cover the entire territory of the Növény Street junction affected by earth-moving work since numerous public utilities (gas and water) were not changed within the path of the constructions. The zone of Növény Street and its ramp were still being used in 2010 and could not be investigated just as in the area of the Budapest–Martonvásár–Székesfehérvár railway (30a), where the rails will be displaced. The latter area will be excavated in the spring of 2011. The investigation strat-

kívül nem volt kutatható a 2010-ben még használatban lévő Növény utca sávja és részsűje, valamint a Budapest–Martonvásár–Székesfehérvár vasútvonalnak (30a) a kivitelezéshez kapcsolódó vágányelhúzással érintett területe, amelyek régészeti kutatása 2011 tavaszán esedékes. A közeljövő kutatási stratégiáját várhatóan az új nyomvonalon futó Növény utca két oldalán elhelyezkedő nagy kiterjedésű üres területek fogják meghatározni. A régió M0 autópályába való bekötése miatt ugyanis e részek potenciálisan kedvezőbb feltételekkel bíró beruházási területté minősültek át, így az elkövetkezendő években várhatóan lehetőségünk lesz a környékre vonatkozó, jelenleg ismert hézagos településtörténeti kép teljesebbé tételére.

*Szilas Gábor – M. Virág Zsuzsanna –
Beszédes József*

Irodalom/References:

DEBITZKY–MADARASSY 1988 – Debitzky K. – Madarassy O.: Budapest XXII., Budatétény csomópont (III). RégFüz Ser. 1. 41 (1988) 8, Nr. 8/6.

GALLUS 1936 – Gallus S.: A nagy-tétényi neolitikus sír (Das neolithische Grab von Nagytétény). ArchÉrt 49 (1936) 85–86.

KÓSZEGI 1973 – Kószegi F.: 8. Budapest XXII., (Budatétény) Növény u. (V). RégFüz I:26 (1973) 7.

KÓSZEGI 1975 – Kószegi F.: 10. Budapest XXII. (Budatétény), Növény u. (V). RégFüz I:28 (1975) 7–8.

KÓSZEGI 1977 – Kószegi F.: A/2. Budapest, XXII., Növény u. 2. (V). RégFüz I:30 (1977) 5.

MAKKAY 1970 – Makkay J.: A kókor és a rézkor Fejér megyében. In: Fitz, J.

egy for the near future will be determined by what is found in the large empty territories along the new construction tract on both sides of Növény Street. As the M0 motorway will cross this region, the investment potentials will increase and we will probably have opportunities to complete the as yet partial settlement history picture.

*Gábor Szilas – Zsuzsanna M. Virág –
József Beszédes*

(szerk.), Fejér megye története az őskortól a honfoglalásig. Székesfehérvár 1970, 11–52.

MAKKAY 1972 – Makkay J.: Eingeritzte und plastische Menschendarstellungen der transdanubischen Linienbanderamik. In: Bachmayer, F. – Ruttkay, E. – Melichar, H. – Schultz, O. (Hrsg.), Idole. Prähistorische Keramiken aus Ungarn. Veröffentlichungen aus dem Naturhistorischen Museum 7, Wien 1972, 16–19.

MAKKAY 1975 – Makkay J.: A bicskei neolitikus telep és temető. Az István király Múzeum Közleményei. D. sorozat (Bulletin du Musée Roi Saint-Étienne. Série D). No. 104. Székesfehérvár 1975.

NAGY 1973 – Nagy T.: Budapest története az őskortól a honfoglalásig. In: Gerevich L.

- (szerk.), Budapest története az őskortól az Árpád-kor végéig. Budapest 1973, 39–216.
- NAGY 1998 – Nagy, M.: Avarzeitliche Gräberfelder im Stadtgebiet von Budapest (Avarkori temetők Budapest területén). Monumenta Avarorum Archaeologica 2. Budapest 1998
- REMÉNYI 2001 – Reményi L.: Dél-Buda és környékének története a középső-bronzkor időszakában. Szakdolgozat. Kézirat. ELTE BTK Régészeti Intézet. Budapest 2001.
- REMÉNYI 2002 – Reményi L.: A Vatyakultúra Budatétény-Növény utcai temetője (Das Gräberfeld der Vata Kultur in Budatétény-Növény Straße). BudRég 35 (2002) 77–101.
- SZIRMAI 1978 – Szirmai K.: Előzetes jelentés a budatétényi római telep feltárásáról, 1972-1973. (Vorbericht über die Freilegung der römischen Siedlung von Budatétény, 1972-1973). ArchÉrt 105 (1978) 54–65.
- SZIRMAI 1984 – Szirmai K.: Beszámoló a budatétényi római kori telep feltárásáról II. rész (1974-1977) (Bericht über die Ausgrabung der römer Siedlung in Budatétény II. Teil [1974-1977]). BudRég 26 (1984) 153–182.
- TEREI 2009 – Terei Gy.: 76. Budapest, XXII. Növény utca. Régészeti Kutatások Magyarországon 2008 (2009) 172.
- VIRÁG 2009 – M. Virág Zs.: The Eastern Periphery of the Central European LBC in the Region of Budapest. In: Kozłowski, J. K. (ed.), Interactions between different models of neolithization North of the Central European agro-ecological barrier. Kraków 2009, 9–31.
- VISY 2000 – Visy Zs.: A ripa Pannonica Magyarországon. Budapest 2000.